

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Univerzity pre Európu“**(stanovisko z vlastnej iniciatívy)**

(2010/C 128/09)

Hlavný spravodajca: **pán VAN IERSEL**

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 5. marca 2009 rozhodol v súlade s článkom 29 ods. 2 vnútorného poriadku vypracovať stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému:

„Univerzity pre Európu“

Odborná sekcia pre hospodársku a menovú úniu, hospodársku a sociálnu súdržnosť (Stredisko pre monitorovanie Lisabonskej stratégie) bola poverená vypracovaním stanoviska výboru v danej veci.

Vzhľadom na naliehavosť témy bol pán van Iersel rozhodnutím Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na 457. plenárnom zasadnutí 4. a 5. novembra 2009 (schôdza zo 4. novembra 2009) vymenovaný za hlavného spravodajcu. Výbor prijal 158 hlasmi za, pričom 8 členovia hlasovali proti a 12 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závbery a odporúčania

1.1. Podľa názoru EHSV zohrávajú univerzity veľmi dôležitú úlohu vo vedomostnom trojuholníku: vzdelávanie, výskum, inovácie. Mali by byť považované za kľúčový prvok trvalo udržateľného sociálno-ekonomického rozvoja v Európe. Súčasný systém univerzitného vzdelávania je nevyhovujúci a nedostatočne rozvíja veľký potenciál univerzít. Zlepšenie by malo byť súčasťou Lisabonskej stratégie po roku 2010.

1.2. Počnúc konferenciou v Bologni v roku 1999, a neskôr Lisabonskou stratégiou, sa význam univerzít na úrovni EÚ čoraz viac zdôrazňuje. Napriek tomu, že členské štáty a univerzity si stanovili nové ciele, medzi akademickými pracovníkmi a v spoločnosti panuje čoraz výraznejšie znepokojenie pokiaľ ide o fragmentáciu vysokoškolského vzdelávania v Európe a o napredovanie potrebných reforiem.

1.3. EHSV zdôrazňuje potrebu reformovať európske univerzity vzhľadom na to, že globálny hospodársky a technologický rozvoj, ako aj rozvoj v oblasti vzdelávania a súčasná kríza si vyžadujú vyššiu finančnú rentabilitu, zlepšenie podmienok a viac príležitostí pre študentov, vysokoškolských pedagógov a výskumných pracovníkov.

1.4. Medzi potrebné opatrenia patrí zvýšenie nezávislosti a viac zodpovednosti univerzít voči spoločnosti pokiaľ ide o plnenie ich verejného poslania, rozšírenie spôsobov (adekvátneho) financovania, zvýšená transparentnosť a otvorenosť, partnerstvo s podnikateľskou komunitou, podpora vysokej kvality (na svetovej úrovni) výučby a výskumu, ako aj primerané postupy riadenia v oblasti ľudských zdrojov.

1.5. EHSV zdôrazňuje potrebu vytvorenia európskej metodológie s cieľom zhodnotiť výkon a zozbierať porovnateľné údaje. Hodnotenie na európskej úrovni by malo byť výsledkom hĺbkovej štúdie nezávislých expertov, malo by ísť nad rámec citácií

a jednorozmerného „šanghajskeho zoznamu“ a malo by sa zamerať na súbor mnohorozmerných ukazovateľov ⁽¹⁾.

1.6. Aktuálne a porovnateľné normy v oblasti vzdelávania a výskumu by mali spolu s širokou bazou, ktorá uľahčuje multidisciplinárny rozvoj a nové kombinácie, podporovať rozmanitosť a špecializáciu univerzít, čím by sa odstránila homogenita a podobnosť.

1.7. EHSV v rámci obnovenej Lisabonskej stratégie podporuje koherentné začlenenie univerzít do rámca Európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania (EHEA) a Európskeho výskumného priestoru (ERA) ⁽²⁾.

1.8. Študenti a výskumní pracovníci by získali viac možností na rozvoj medziodborových profesií v Európe. To si okrem iného vyžaduje zavedenie otvoreného náboru pracovníkov a Charty výskumných pracovníkov, čo súvisí s uplatnením piatej slobody, t. j. voľného pohybu znalostí, pričom sa zachová rozmanitosť prístupov a konkurencie s cieľom dosiahnuť najlepšie výsledky.

1.9. Mal by sa zaujať celoeurópsky otvorený prístup k akademickým a výskumným pracovníkom a študentom z tretích krajín a univerzitám vynikajúcim v oblasti vedy.

(1) Pozri rozsiahly zoznam vhodných ukazovateľov uvedený nižšie v bode 5.2.4.

(2) Pozri tiež stanovisko EHSV na tému „Cesta k európskej spoločnosti založenej na vedomostiach – príspevok organizovanej občianskej spoločnosti k Lisabonskej stratégii“ (Ú. v. EÚ C 65, 17.3.2006, s. 94), v ktorom potvrdil potrebu vytvorenia spoločného európskeho vedomostného priestoru založeného na spolupráci v oblasti vzdelávania, inovácie a výskumu.

1.10. EHSV podporuje vytvorenie poradných vzdelávacích platforiem na úrovni EÚ a jednotlivých štátov, do ktorých by sa zapojili zástupcovia občianskej spoločnosti. Svetovo uznávané a aj regionálne centrá excelentnosti by sa mali angažovať v rámci okolitej spoločnosti a regiónov. Môže to tiež povzbudiť podnikateľského ducha na univerzitách a podporiť hospodárske a vedomostné zoskupenia.

1.11. Nezávislá úloha a pozícia univerzít, ako to bolo v minulosti, ich povzbudí a posilní ako intelektuálnu hnaciu silu Európy. Európske prístupy k vzdelávaniu, pedagogickej činnosti, vede a výskumu by sa nemali obmedzovať len na rozširovanie a prehĺbovanie európskeho výskumu a vývoja, inovácií a výučby. Mali by sa rozšíriť aj o iné zručnosti a odbory, ako napríklad lekárske výskum a prax, sociálno-ekonomické vedné odbory a humanitné vedy.

1.12. Komisia by mala tento proces naďalej podporovať a zohrávať v ňom výraznú a aktívnu úlohu.

1.13. EHSV nepovažuje intenzívnejšie prepojenie medzi univerzitami a EÚ len za technickú záležitosť. Nemalo by sa tiež obmedzovať len na ekonomickú oblasť, bez ohľadu na jej význam. Ide o širšie súvislosti, o celkový význam univerzít pre celoživotné vzdelávanie a intelektuálny život, pre spoločnosť a pre civilizáciu.

1.14. Zakladatelia a ich nasledovníci mali svoje dôvody na to, aby vzdelávanie nezaradili do Rímskej zmluvy, ale časy sa zmenili. Zvrchovanosť a rozmanitosť jednotlivých členských štátov musí ísť ruka v ruku s uznaním skutočnosti, že EÚ ako taká má byť rovnocenným partnerom a konkurentom v celosvetovom rozmere. Univerzity sú v tejto súvislosti veľmi dôležitými partnermi.

1.15. Inými slovami, univerzity ako inštitúcie by mali byť podporované, aby sa zapojili do procesu európskej integrácie. Rada by mala v tejto súvislosti vyjadriť jasný postoj zameraný na budúcnosť.

2. Úvod

2.1. V priebehu historického vývoja zohrávali univerzity významnú úlohu pri rozvoji európskej spoločnosti. Boli priamo v centre intelektuálneho života a v mnohých ohľadoch boli hnacou silou rozvoja.

2.2. Výskumní a akademickí pracovníci, ktorí sa po celom kontinente voľne pohybovali medzi nezávislými univerzitami, do značnej miery ovplyvnili názory na rôzne spoločenské javy a vedu. Mohli formovať generácie rôznych kruhov a osobností, ktoré boli rozhodujúce pre politický, sociálny a hospodársky vývoj európskej spoločnosti.

2.3. Keď sa počnúc 18. storočím začali postupne formovať národné štáty, univerzity sa v značnom rozsahu stali inštitúciami, ktoré poskytovali vzdelávanie v rámci štátov a slúžili národným záujmom v oblasti vedy a výskumu. Tento vývoj sa hlboko zakorenil. Napriek rastúcej internacionalizácii, a to aj v oblasti vedy, je vysokoškolské vzdelávanie a dokonca aj veda a technológia na univerzitách do určitej miery stále orientované vnútroštátne.

2.4. Politické zásahy sa postupne zintenzívňovali. Vzdelávacie systémy na všetkých úrovniach sú teraz založené a formované na národnom politickom rozhodovacom procese. Vysokoškolské vzdelávanie sa všade stalo jasnou vnútroštátnou záležitosťou. Charakterizujú ho mnohoraké a komplikované vnútroštátne inštitucionálne špecifiká, a často podobnosti vo vzdelávaní.

2.5. V tomto diverzifikovanom európskom kontexte sú dôležitými prvkami inštitucionálne rámce, finančné dohody, riadenie, stupeň nezávislosti a menovanie a kariérny postup vyučujúcich a výskumných pracovníkov.

2.6. Keďže veda nepozná hranice, akademickí a vedeckí pracovníci sa čoraz viac zapájajú do európskych a celosvetových sietí. Následne sa aj u výskumných programov prejavuje tendencia k internacionalizácii, hoci v obmedzenom rozsahu. Dôležitou výnimkou je však súkromné vysokoškolské vzdelávanie, a najmä obchodné školy, ktoré sú už svojou podstatou medzinárodnejšie pokiaľ ide o rozsah pôsobnosti a prístup.

2.7. Rímska zmluva a nasledujúce zmluvy neobsahujú kapitolu o vzdelávaní. V tom čase sa neprejavoval žiaden vzájomný vzťah medzi ekonomickou integráciou a vzdelávaním. Vzdelávanie fungovalo na vnútroštátnom základe a plne podliehalo „subsidiarite“. Akékoľvek rozhodnutie týkajúce sa vzdelávania na európskej úrovni sa prijíma v rámci medzivládnej dohody.

2.8. Niektoré oblasti vzdelávania by sa však postupne stávali súčasťou integračného procesu. Táto zmena sa za výraznej podpory sociálnych partnerov začala u tých aspektov vzdelávania, ktoré boli najviac v priamom vzťahu s hospodárstvom a trhom práce, t. j. zlepšovanie zručností a odborná príprava.

2.9. Od roku 1986 prispieva študentský výmenný program Erasmus k internacionalizácii študijných programov. V roku 2009 sa tento program rozšíril o Erasmus Mundus. Treba spomenúť špeciálne programy Comett, výmenný program medzi univerzitami a podnikmi v oblasti technológií, Marie Curie, výmenný program pre výskumných pracovníkov, a program Sokrates zameraný na celoživotné vzdelávanie.

2.10. Veľkým krokom vpred pre univerzity bola Bolonská deklarácia, ktorú v roku 1999 podpísali ministri školstva 29 krajín.

2.11. Do bolonského procesu je teraz zapojených 46 členov z celej Európy. Všeobecným cieľom je vytvorenie Európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania. V posledných desiatich rokoch sa počet diskutovaných tém podstatne zvýšil⁽³⁾. Medzi priority bolonského procesu patria: zavedenie trojstupňového systému titulov – bakalársky/magisterský/doktorský – pričom vyšší dôraz sa bude klásť na doktorandské štúdium a výskum, zabezpečenie kvality, uznávanie kvalifikácií a diplomov, dĺžku štúdia, Európsky systém prenosu kreditov (ECTS), celoživotné vzdelávanie, sociálny rozmer vysokoškolského vzdelávania, na mobilitu vysokoškolského vzdelávania, mobilitu študentov a učiteľov a na preskúmanie vonkajšieho rozmeru Európskeho priestoru vysokoškolského vzdelávania.

2.12. Lisabonská stratégia kladie silný dôraz na prepojenie medzi znalosťami a konkurencieschopnosťou. Fungovala ako katalyzátor. Pomohla presunúť univerzity z okraja do stredu záujmu Spoločenstva. Zvýšený počet výskumných a inovačných projektov, ktoré iniciovala Komisia, pomohol rozšíriť medzinárodnú spoluprácu v rámci Európy.

2.13. Komisia sa z rovnakého dôvodu rozhodla stanoviť v niekoľkých oznámeniach program diskusií o reforme a modernizácii univerzít⁽⁴⁾.

2.14. Reformy univerzít v Európe postupujú rôznou rýchlosťou.

2.15. Obnovená Lisabonská stratégia v roku 2005 tiež podnietila vznik nových iniciatív na mobilizáciu univerzít. Najdôležitejšími sú rozhodnutia Rady o vytvorení Európskej rady pre výskum (ERC, 2007) a Európskeho inštitútu pre technológie a inovácie (EIT, 2008). Rovnakou problematikou sa zaoberá zelená kniha na tému „Európsky výskumný priestor – nové perspektívy“⁽⁵⁾.

2.16. Špecifickým prípadom je v tejto súvislosti Európska charta a Kódex správania o mobilite a voľnom trhu výskumných pracovníkov z roku 2005⁽⁶⁾. Chartu a kódex podpísalo 800 inštitúcií vysokoškolského vzdelávania. Implementácia však poukazuje na to, že mnoho inštitúcií túto dohodu neuplatňuje. Niekedy prevážia špecifické a osvedčené tradície.

(3) Rozdiely v akademických štruktúrach a tradíciách podnietili vznik širokej diskusie o bolonskom procese a jeho implementácii. Pozri napríklad nemeckú publikáciu „Deutscher Hochschulverband“.

(4) Mobilizácia vzdelanosti v Európe: ako môžu univerzity v plnej miere prispieť k Lisabonskej stratégii (KOM(2005) 152 v konečnom znení), Uskutočňovanie programu modernizácie univerzít: vzdelávanie, výskum a inovácie (KOM(2006) 208 v konečnom znení), Nové partnerstvo pre modernizáciu univerzít: fórum EÚ pre dialóg medzi univerzitami a podnikmi (KOM(2009) 158 v konečnom znení).

(5) Táto zelená kniha z apríla 2007 sa zameriava na šesť oblastí v rozvoji ERA: výskumných pracovníkov, medzinárodnú spoluprácu, spoločné výskumné programy, výskumné infraštruktúry, presun znalostí a duševné vlastníctvo. Pozri tiež pripomienky EHSV v dokumente Ú. v. EÚ C 44, 16.2.2008, s. 1.

(6) Odporúčanie Komisie z 11. marca 2005 schválené Radou.

2.17. Komisia pripravuje európsky systém označovania na podporu implementácie charty a kódexu, ktorý by mal rešpektovať istú rozmanitosť prístupov.

2.18. Účinné zapojenie európskych univerzít do európskej integrácie je dlhodobým procesom. Akademici, vedci a študenti sa stále viac podieľajú na medzinárodnej dynamike, ale univerzity ako inštitúcie často brzdia tradície a vnútroštátne ustanovenia. Rozvoj v tejto oblasti spomaľuje aj skutočnosť, že vzdelávanie ako také ešte stále nie začlenené do európskej zmluvy.

2.19. Vytváranie sietí medzi akademickými a výskumnými pracovníkmi na celom svete sa vďaka vzájomnému pôsobeniu medzi univerzitami, výskumnými ústavmi a nadnárodnými spoločnosťami ďalej rozširuje. Tento trend sa odráža aj v programoch Spoločenstva.

2.20. Predkladané stanovisko sa zameriava na nové trendy a rámcové podmienky s cieľom účinnejšie a viditeľnejšie zaangažovať univerzity do procesu európskej integrácie. Univerzity by v súlade so svojim dlhodobým historickým poslaním nemali byť poháňané vpred iba lisabonskou agendou, ale mali by sa samy stať hlavným činiteľom tohto procesu.

3. Všeobecné pripomienky

3.1. V posledných rokoch sa zintenzívnili iniciatívy a programy na podporu internacionalizácie vysokoškolského vzdelávania v Európe.

3.2. EHSV sa nazdáva, že vzhľadom na nové impulzy by univerzity mali byť jasne začlenené do nového cyklu Lisabonskej stratégie.

3.3. Medzinárodné analýzy sa zhodujú na tom, že vzhľadom na rýchlosť technologického pokroku a inovácií, ako aj posilnenie konkurencieschopnosti, nie je európsky akademický svet dostatočne pripravený na to, aby v si tejto otázke v plnej miere plnil svoju úlohu a skôr svoj vplyv stráca⁽⁷⁾.

(7) Pozri okrem iného „The future of European Universities, Renaissance or Decay“ od Richarda Lamberta a Nicka Butlera, Centre for European Reform, jún 2006, a „High Aspirations, Agenda for reforming Universities“, Breugel, august 2008. Na strane VII uvádza, že autori sa zaoberajú vysokoškolským vzdelávaním a predkladajú ambiciózný program v presvedčení, že modernizácia univerzít je jedným z kľúčových predpokladov na posilnenie rastu v Európe. Na základe toho EHSV víta nedávnu Pražskú deklaráciu Európskeho združenia univerzít z roku 2009, ktorá vedúcim politickým predstaviteľom predkladá dôrazné poslanstvo a okrem toho identifikuje 10 významných faktorov úspechu európskych univerzít na nasledujúce desaťročie.

3.4. Cieľom musí byť optimálny rozvoj talentu a rovný prístup – vrátane prechodu medzi jednotlivými úrovňami (vysokoškolského) vzdelávania a celoživotného vzdelávania – v celej Európe, pričom treba predchádzať akejkoľvek diskriminácii. Osobitným problémom je počet študentov, ktorí neukončia štúdium. Mali by sa rozvinúť účinnejšie metódy poradenstva. Verejné poslanie univerzít v Európe by sa malo zachovať a nepredstavuje prekážku pre zaručenie kvality a špičkovej úrovne ⁽⁸⁾.

3.5. Napriek všetkým odlišnostiam, ktoré so sebou tiež môžu prinášať podstatné rozdiely v kvalite akademických výsledkov, by sa mali podrobne preskúmať charakteristické črty spoločné pre celú Európu. V rámci tohto stanoviska treba zdôrazniť nasledujúce otázky:

3.5.1. Miera nezávislosti. Situácia je obzvlášť zložitá. Napriek tendencii zvyšovať nezávislosť univerzít, v priemere sú zásahy verejných orgánov aj naďalej dominantné ⁽⁹⁾. Absencia nezávislosti a zodpovednosti vedie k potvrdeniu tradičných perspektív a nadmernej regulácii. Verejná štruktúra podporovaná zapojením verejných orgánov by nemala oddialiť získanie nezávislosti ⁽¹⁰⁾. Cieľom by mala byť lepšia príprava študentov na trh práce a efektívnejší postoj k výskumu a inovácii.

3.5.2. Spôsob financovania. Aj v tejto otázke je situácia veľmi rozdielna, verejné financovanie je však vo všeobecnosti veľmi dôležité ⁽¹¹⁾. Preto je vysokoškolské vzdelávanie a výskum spravidla do značnej miery závislé okrem iného od politických priorít, čo často vedie k nedostatočnému financovaniu. Navyše existuje príliš málo podnetov na diverzifikáciu finančných zdrojov, ako je financovanie prostredníctvom nadácií a podnikov a zavedenie školného spolu so štipendiami a pôžičkami ⁽¹²⁾.

3.5.3. Chýbajúca transparentnosť. Vzhľadom na absenciu dôveryhodných porovnateľných údajov o univerzitách nemôžu študenti ani výskumní pracovníci získať informácie o daných kompetenciách a študijných odboroch v Európe. Kľúčovým aspektom je európska metodológia klasifikácie ako nástroj transparentnosti. To by podnietilo výmenu poznatkov a spoluprácu v oblasti dostupných vzdelávacích a výskumných programov v celej Európe, ako aj adekvátnu informovanosť a kvalitu. Môže to povzbudiť celkovú mobilitu študentov aj výskumných pracovníkov.

⁽⁸⁾ V tejto súvislosti treba vyzdvihnúť, že Univerzita Berkeley, 3. najlepšia univerzita v USA, je verejnou inštitúciou.

⁽⁹⁾ Niekedy dochádza aj k opačným krokom. V tejto súvislosti je príkladom zákon o univerzitách z roku 2003 v Dánsku, ktorý zvýšením politického vplyvu značne znížil nezávislosť výskumných pracovníkov a univerzít.

⁽¹⁰⁾ Pozornosť treba okrem nezávislosti venovať aj „samospráve“ univerzít.

⁽¹¹⁾ Neželaným vedľajším účinkom je, že len obmedzený počet univerzít má presný výpočet svojich celkových nákladov.

⁽¹²⁾ EHSV sa odvoláva na Komisiu: školné možno zaviesť za predpokladu, že budú poskytované štipendia a pôžičky na zabezpečenie rovného prístupu k vzdelávaniu.

3.6. Vzhľadom na to, že vzdelávanie a vysokoškolské vzdelávanie je výhradnou právomocou členských štátov, univerzity nie sú podnecované k tomu, aby sa snažili prekračovať vlastné obzory a hranice štátov. Výsledkom toho je fragmentovaný model inštitúcií vysokoškolského vzdelávania, ktorý je v mnohých prípadoch viac alebo menej uzavretý voči dynamike vonkajšieho sveta.

3.7. Fragmentáciu okrem toho podporujú odlišné požiadavky kvality (aj pri uplatňovaní modelu bakalárskeho/magisterského štúdia), nie veľmi príťažlivé pracovné podmienky a často slabé finančné ustanovenia, ktoré, okrem najvyššej úrovne, obmedzujú otvorenosť, spoločné akademické hodnoty a cezhraničnú mobilitu.

3.8. Slabá nezávislosť má tendenciu vytvárať podobnosť a homogenitu medzi univerzitami. V mnohých krajinách skôr podporuje „všeobecné“ univerzitné študijné odbory a výskumné zariadenia namiesto rôznorodosti a odbornej špecializácie.

3.9. Výskumné a inovačné programy, ktoré sú často definované v rámci vnútroštátnych inovačných platforiem, vychádzajú najmä zo špecifik jednotlivých krajín a spravidla sa neopierajú o širšiu perspektívu. Prekrývanie a rozdielne rozvrhy a programy potvrdzujú fragmentáciu a v dôsledku toho bránia špecializácii.

3.10. Toto prostredie nie je vhodné na prilákanie výskumných a popredných vysokoškolských pedagógov zo zahraničia, ani z ostatných členských štátov alebo iných krajín sveta. Neustálou obavou je tiež odliv mozgov do USA. Čína medzitým podporuje vlastné vysoko špecializované špičkové univerzity a India ju bude nasledovať.

3.11. Viaceré európske zoskupenia univerzít čoraz viac koordinujú svoje názory na potrebu vytvoriť lepšie podmienky pre výskum a vývoj a potenciálne znalostné a inovačné kapacity ⁽¹³⁾. Spoločné výskumné programy sú slubným nástrojom na spoluprácu a boj proti fragmentácii ⁽¹⁴⁾.

3.12. Po Bolonskej deklarácii z roku 1999, ktorej cieľom je vytvoriť do roku 2010 Európsky priestor vysokoškolského vzdelávania zvýšením jeho konkurencieschopnosti prostredníctvom reforiem, sa Komisia touto otázkou znovu začala zaoberať v roku 2006 ⁽¹⁵⁾. Komisia správne uvádza, že „tento významný sektor hospodárstva a spoločnosti však potrebuje hlbokú reštrukturalizáciu a modernizáciu, ak Európa nechce zaostávať v globálnej konkurencii v oblasti vzdelávania, výskumu a inovácií“ ⁽¹⁶⁾.

⁽¹³⁾ Liga európskych výskumných univerzít, skupina z Coimbr, Liga IDEA, RISE.

⁽¹⁴⁾ Takáto cezhraničná spolupráca bude prínosná aj pre základný výskum, ktorý sa bude realizovať v rámci (veľkých) projektov EÚ.

⁽¹⁵⁾ Oznámenie na tému „Uskutočňovanie programu modernizácie univerzít: vzdelávanie, výskum a inovácie“, máj 2006, KOM(2006) 208 v konečnom znení. Pozri tiež oznámenie na tému „Mobilizácia vzdelanosti v Európe: ako môžu univerzity v plnej miere prispieť k Lisabonskej stratégii“, apríl 2005, KOM(2005) 152 v konečnom znení.

⁽¹⁶⁾ KOM(2006) 208 v konečnom znení, s. 11.

3.13. Dochádza k úpravám, ale len veľmi pomaly. Vnútroštátne politiky, ktoré upravujú fungovanie univerzít, sa v okrem toho v jednotlivých členských štátoch značne odlišujú.

3.14. Diskusie prebiehajúce v akademických kruhoch na veľké sklamanie dokazujú, že aj vytváranie európskeho priestoru postupuje príliš pomaly.

3.15. Cena za nejednotnosť Európy môže byť veľmi vysoká. EHSV na záver týchto pripomienok odporúča, aby nový cyklus Lisabonskej stratégie, ktorý má začať v roku 2010, zahŕňal cieľnú modernizáciu univerzít a spoluprácu medzi nimi, lepšiu koordináciu na európskej úrovni a skutočnú transparentnosť prostredníctvom klasifikácie.

4. Potreba nových perspektív

4.1. Definovaním spoločných cieľov a presadzovaním porovnateľných programov a politických opatrení v celej Európe sa Lisabonská stratégia snaží o dosiahnutie rovnováhy medzi zblížením a koordináciou na úrovni EÚ a ochranou právomocí jednotlivých štátov. Podľa názoru EHSV by univerzity ako kľúčové subjekty v oblasti vzdelávania, výskumu a inovácií mali mať v rámci lisabonského programu pevne vymedzené miesta.

4.2. Práve v období súčasnej krízy je potrebné klást' väčší dôraz na vzdelávanie a inovácie v tom najširšom zmysle slova, čo by malo otvoriť nové možnosti a priniesť nové príležitosti. V celej Európe by mali byť zabezpečené prebiehajúce programy výskumu, vývoja a aplikovaných technológií a lepšia mobilita⁽¹⁷⁾ študentov a vysokoškolských pedagógov.

4.3. V tejto súvislosti EHSV zdôrazňuje, že na zvýšenie transparentnosti sú naliehavo potrebné porovnateľné údaje⁽¹⁸⁾ a spoľahlivá európska metodika na posudzovanie a porovnávanie výsledkov univerzít v rôznych aspektoch, napríklad v oblasti vzdelávania, výskumu a inovácií. Musíme si uvedomiť, že ak chceme dosiahnuť žiadanú rôznorodosť, špecializáciu a pestrosť, nemôžeme sa obmedziť na jednoduché získavanie údajov. Používaním rôznych metód môžeme zlepšiť metodiku a rozpracovanie kritérií. Žiaducou je aj spolupráca s OECD.

4.4. Programy spomenuté v 2. časti predstavujú zásadnú podporu pre cezhraničné výmeny. Výrazným krokom vpred je zriadenie Európskej rady pre výskum (ERC). Táto rada ako hnacia sila výskumných projektov musí podporovať internacionalizáciu univerzít. Financovanie výskumu a jeho realizácia musia byť aj naďalej dve striktne oddelené činnosti.

(17) Význam výrazu „mobilita študentov“: pozri komuniké Rady z apríla 2009 k bolonskému procesu – do roku 2020 by malo minimálne 20 % študentov absolvovať študijný pobyt alebo stáž v zahraničí.

(18) Tieto údaje musia obsahovať informácie o systémoch a organizáciách zabezpečujúcich financovanie/sponzorstvo výskumu a vývoja. Takisto je potrebné zohľadniť úlohu spolupráce s výskumnými ústavmi a priemyselnými podnikmi mimo univerzít a ich zapojenie.

4.5. ERC prináša väčšiu cezhraničnú mobilitu výskumných pracovníkov, a to zavedením tzv. piatej slobody, ktorá je úzko spojená s Európskou chartou výskumných pracovníkov a Kódexom správania pre nábor výskumných pracovníkov⁽¹⁹⁾. Na dosiahnutie želaných výsledkov je veľmi potrebné prispôsobené vybavenie a lepšie administratívne a daňové rámcové podmienky.

4.6. Ďalším dôležitým krokom je zriadenie Európskeho technologického inštitútu (ETI). ETI by mal podporovať nadväzovanie vzťahov a partnerstiev. Súčasne by sa mala zlepšiť európska koordinácia univerzitných programov. Ďalším významným krokom je nový návrh Komisie na vytvorenie fóra medzi podnikmi a univerzitami.

4.7. Univerzity a výskumné ústavy nie sú zatiaľ zahrnuté v piatich iniciatívach zameraných na partnerstvá, ktoré stanovila Rada s cieľom vytvoriť Európsky výskumný priestor (ERA). Zo šiestich oblastí, ktoré navrhuje zelená kniha o rozvoji ERA⁽²⁰⁾ boli do prehĺbenia spolupráce zapojené všetky okruhy okrem univerzít (a všeobecne výskumných ústavov). To sa nezhoduje s názorom EHSV na univerzity v rámci Lisabonskej stratégie⁽²¹⁾.

4.8. Takisto by sa mali zlepšiť podmienky pre veľkokapacitné výskumné zariadenia (CERN) v celej Európe a ďalšie spoločné výskumné centrá, ktoré prepájajú skupiny univerzít. Rozsiahle infraštruktúry umožňujú dosiahnuť kritickú kapacitu a získkať mnoho angažovaných výskumných pracovníkov, ktorí môžu prilákať dodatočné finančné zdroje.

4.9. Podľa názoru EHSV by mala byť súčasná kríza novým východiskovým bodom s jasnými a udržateľnými perspektívami na zachovanie postavenia Európy ako plnohodnotného konkurenta a partnera v oblasti vedy a technológií.

5. Reakcia na dynamický kontext

5.1. Závazok členských štátov a univerzít

5.1.1. Tri piliere – vzdelávanie, veda a inovácie – si vyžadujú jednoznačný záväzok zo strany členských štátov. Vyžadujú si tiež plnohodnotnú účasť samotných univerzít a zároveň by mali viesť k zapojeniu súkromného sektora. Najlepšie výsledky sa podarí dosiahnuť flexibilným postupom zhora nadol a zdola nahor medzi mnohými zainteresovanými stranami.

(19) Pozri poznámku pod čiarou č. 4.

(20) Pozri poznámku pod čiarou č. 2.

(21) Názory členských štátov a prístup EHSV sú uvedené vo výsledkoch verejnej konzultácie k zelenej knihe, apríl 2008, s. 20 a ďalej.

5.1.2. Je potrebné zohľadniť skutočnosť, že vytváranie celosvetových sietí, dynamika technológií a výskumu, cieľená špecializácia a neviazaný talent formujú pre univerzity (na úrovni štátov) nové podmienky, ktoré im umožňujú hľadať nové horizonty ⁽²²⁾.

5.1.3. Cieľom nie je oslabiť kultúrnu rozmanitosť, práve naopak. Rozmanitosť jednotlivých krajín a regiónov je jednou zo silných stránok Európy. Je však jasné, že pre podporu rozmanitosti v tejto oblasti a jej odnožkách bude lepšia zastrešujúca stratégia vychádzajúca zo spoločných analýz a dohodnutých cieľov, ktorá by bola zameraná na prekonanie pretrvávajúcich prekážok a presadzovanie kvality a špecializácie.

5.1.4. Vysokoškolské inštitúcie musia mať predovšetkým spoločné zameranie a spoločný postoj, vrátane spoločných akademických hodnôt, kultúrnej a akademickej otvorenosti, menšej administratívnej záťaže, cezhraničných kontaktov, transparentnosti v odborných kvalifikáciách a výsledkoch, cezhraničných technologických projektov a cezhraničnej mobility. To všetko sa dá dosiahnuť aj pri zachovaní kultúrnej rozmanitosti.

5.1.5. Väčšia miera nezávislosti a samosprávy, väčšia flexibilita a spoľahlivosť vo financovaní a transparentnosť podporia modernizačné iniciatívy samotných univerzít. Podnietia postup zdola nahor, ktorý bude zameraný na zvýšenie štandardu, zlepšenie kvality a špecializáciu.

5.1.6. Silným podnetom na úpravu systému vysokoškolského vzdelávania pre európskych študentov a talentovaných ľudí z tretej krajín by mala byť európska demografická situácia. Pokiaľ sa neuskutočnia isté úpravy, bude to mať v budúcnosti za následok výrazné nedostatky. Európa potrebuje vyšší podiel vysokokvalifikovaných ľudí, aby mohla pomocou výskumu, šírenia poznatkov a inovačných kapacít zlepšovať produktivitu.

5.1.7. Musíme mať na pamäti, že aj USA dokážu udržať svoje vedúce postavenie v mnohých oblastiach len vďaka tomu, že ich univerzity sú pre ľudí zo zahraničia atraktívne.

5.2. *Transparentné podmienky a hodnotenie kvality*

5.2.1. Spoločnosť založená na vedomostiach, ktorá sa uvádza v Lisabonskej stratégii, si vyžaduje vyšší stupeň medziodborového a medzisektorového vzdelávania a výskumu, čím nahradí jednodoborové zamerania.

5.2.2. Podpora transparentných podmienok pre univerzity nebude viesť k uniformite, ale bude reagovať na potrebu diferenciácie a špecializácie. Táto špecializácia podnieti spolufinancovanie zo strany súkromného sektora tam, kde to bude žiaduce ⁽²³⁾.

⁽²²⁾ Pozri, okrem iného, Prof. H. Wissema: *The Third Generation Universities* (Univerzity tretej generácie), kde autor popisuje moderné výzvy a príležitosti pre univerzity, a to na základe konkrétnych príkladov, napr. z Univerzity v Cambridge a Louvain.

⁽²³⁾ Príklad USA dokazuje, že vďaka transparentnosti, diferenciácii a špecializácii každý výskumný pracovník a vedec na svete vie, ktorá univerzita v USA je najlepšie vybavená pre určitú oblasť. Tieto základné podmienky podporujú aj spolufinancovanie zo strany súkromného sektora a nadácií.

5.2.3. V tejto súvislosti EHSV vrelo víta nedávnu iniciatívu Komisie na vypracovanie európskej metodiky hodnotenia výsledkov univerzít.

5.2.4. Európsky rebríček by mal byť výsledkom hĺbkového hodnotenia zo strany vybraných expertov a okrem citácií by v ňom mala byť zahrnutá aj kvalita vzdelávania a výučby, výskum, inovácie, styky, „mapovanie“ špecializácií, medziodborové kompetencie, inštitucionálne vzťahy medzi univerzitami a nezávislé výskumné ústavy ⁽²⁴⁾ a taktiež logistické služby pre študentov. Na posudzovanie výsledkov univerzít sú potrebné viacerozmerné európske metódy hodnotenia.

5.2.5. „Mapovanie“ pravdepodobne podporí cieľnú cezhraničnú mobilitu študentov, vysokoškolských pedagógov, profesorov a výskumných pracovníkov. Bude reagovať na trend panujúci medzi študentmi, ktorí hľadajú najlepšie študijné programy v konkrétnom odbore, a následne bude podporovať potenciálne talenty.

5.2.6. „Mapovanie“ tiež prispeje k zlepšeniu úrovne priemerného výskumu, a to vytváraním nových sietí a prístupom zameraným na spoluprácu a konkurencieschopnosť v celej Európe. Tieto siete a nové partnerstvá medzi kompetenčnými centrami podnietia vytváranie mnohých významných vzájomných prepojení, vrátane cezhraničného medziodborového výskumu, a pripraví podmienky na vypracovanie nových riešení.

5.3. *Vonkajšie vplyvy a prepojenia*

5.3.1. V súčasnej situácii sú verejné výdavky všade pod tlakom. EHSV zdôrazňuje, že je potrebné zachovať výšku rozpočtov na vzdelávanie a chod univerzít, aby sa udržala vedomostná infraštruktúra a aby mohla pokračovať realizácia reformných programov.

5.3.2. Súčasná dynamika v oblasti výskumu a technológií zdôrazňuje, že je potrebná modernizácia a nové riešenia. Okrem nevyhnutných úprav na samotných univerzitách je potrebné povzbudzovať vytváranie partnerstiev v rámci verejného sektora ako aj verejno-súkromných partnerstiev. Financovanie zo súkromných zdrojov môže zrýchliť trend výskumu zameraného na riešenie problémov, ktorý sa v USA stáva čoraz úspešnejšou metódou.

5.3.3. Európska koordinácia vnútroštátnych inovačných programov, na ktorých sa podieľajú univerzity, môže byť prospešná a užitočná. Doposiaľ tieto programy, ktoré sú často definované v rámci národných inovačných platforiem, vychádzajú zo špecializácií jednotlivých krajín a zameriavajú sa na vnútroštátne priority. V dôsledku toho zvyčajne nedostatočne zohľadňujú širší európsky program alebo časový harmonogram a neberú do úvahy ani prekrývanie sa či žiaduce vedľajšie účinky v európskom kontexte.

⁽²⁴⁾ V niektorých európskych krajinách, najmä vo Francúzsku a Nemecku, sa väčšina výskumných činností realizuje vo výskumných ústavoch s úzkymi väzbami na univerzity, ktoré treba aj naďalej podporovať.

V konkrétnych prípadoch sú navyše najviac žiaduce cezhraničné a celoeurópske prístupy a projekty.

5.3.4. Spoločné technologické iniciatívy, verejno-súkromné projekty definované a spolufinancované na európskej úrovni, môžu byť v tejto súvislosti samozrejme tiež užitočné.

5.3.5. Úspešným národným programom v tomto smere, ktorý možno považovať za vhodný príklad pre európske aplikácie a zlepšenie celoeurópskych výsledkov v oblasti vedy, je nemecká iniciatíva v oblasti výnimočnosti ⁽²⁵⁾ z roku 2005.

5.3.6. Okrem existujúcich európskych programov s ich vlastnými stimulmi podporí lisabonský program pre univerzity aj konkurencieschopnosť vysokoškolského vzdelávania v širšom meradle a podnieti tak snahy o dosiahnutie špičkovej úrovne.

5.3.7. Podľa EHSV môže zriadenie poradenských vzdelávacích platforiem na úrovni EÚ ⁽²⁶⁾ – podobne ako technologických platforiem – prispieť k prediskutovaniu európskych vzdelávacích plánov a programov a otázok, ako sú potreby európskeho trhu práce, žiaduce schopnosti, akreditácia, praktické aspekty týkajúce sa celoživotného vzdelávania, kvalifikačné a profesijné profily, moderné vzdelávacie metódy atď.

5.3.8. Tieto poradenské platformy by sa mali z akademických kruhov rozšíriť aj na neštátne subjekty – sociálnych partnerov a občiansku spoločnosť.

5.4. Podpora mobility

5.4.1. Pre mladšie generácie je Európa ako entita skutočnosťou. Spoľahlivé a transparentné informácie na európskej úrovni o najlepších študijných programoch v každom odbore, ako aj o špecializovanom zameraní univerzít a fakúlt naplnia očakávania mnohých mladých ľudí a podporia cezhraničné výmeny. Študenti a výskumní pracovníci by mali mať viac možností na rozvoj medziodborových profesií v Európe. Prínosom bude zvýšená mobilita výskumných pracovníkov, a to aj medzi verejnými inštitúciami aj súkromným sektorom.

5.4.2. Na európskej úrovni by mali byť dôkladne preskúmané prekážky brániace špecializácii, ktorá vytvára priaznivé podmienky pre výmeny mladých nadaných výskumných pracovníkov. Zlepšovaním informovanosti a budovaním európskych centier výskumu a vzdelávania špičkovej kvality sa podporuje vytváranie konštruktívnej konkurencie medzi európskymi univerzitami.

⁽²⁵⁾ Zámerom iniciatívy v oblasti výnimočnosti z roku 2005 je zvýšiť atraktivitu Nemecka z hľadiska výskumu, podporiť jeho konkurencieschopnosť a upozorniť na vynikajúce výsledky nemeckých univerzít a nemeckej vedeckej obce. Iniciatíva podporuje špičkový výskum. Na financovanie programu v rokoch 2006 – 2011 bolo vyčlenených 1,9 miliardy EUR.

⁽²⁶⁾ Zriadenie vzdelávacích platforiem navrhol pán F. A. van Vught, bývalý rektor Univerzity v Twente, počas fóra medzi univerzitami a podnikmi, ktoré sa konalo 6. februára 2009. Zaujímavým poznatkom je skutočnosť, že Fínsko nedisponuje veľkým množstvom právnych predpisov, ktoré by sa týkali univerzít, zásadný vplyv v tomto smere má však tripartitný dohľad.

5.4.3. Veľmi žiaducim je celoeurópsky, na budúcnosť zameraný prístup k výskumným pracovníkom a študentom z tretích krajín. Niektoré krajiny tento prístup už uplatňujú ⁽²⁷⁾.

5.4.4. Rozdielne pracovné zmluvy nie sú samy osebe zvláštnym problémom. Odlišné druhotné pracovné podmienky však môžu byť prekážkou, napr. ak ide o osobitné vnútroštátne ustanovenia týkajúce sa sociálneho zabezpečenia. Súčasné preverovanie možností celoeurópskeho dôchodkového fondu pre výskumných pracovníkov je veľmi vítané. Mali by sa presadzovať zásady, ktoré Komisia zdôraznila vo svojom oznámení o európskom partnerstve pre výskumných pracovníkov ⁽²⁸⁾.

5.4.5. Osobitným prípadom, ktorému treba venovať pozornosť, je navrhovanie rozpočtov pre programy a projekty. Keďže referenčné a administratívne postupy sa medzi jednotlivými krajinami líšia, mali by byť v záujme uľahčenia internacionalizácie podrobne preskúmané.

5.4.6. Uľahčovanie mobility zase zvýši príťažlivosť existujúcich, ale aj nových vedomostných centier a zoskupení v Európe. Ako zdôraznila Komisia, tieto centrá a zoskupenia budú presadzovať medziodborové činnosti a posilnia veľmi potrebné vzájomné väzby medzi vedeckou obcou a súkromným sektorom.

5.5. Regionálny rozmer

5.5.1. Hospodárske zoskupenia spájajúce univerzity, výskumné centrá a súkromný sektor sú vo svojom regióne spravidla zanezanými priekopníkmi. Zoskupenia môžu byť veľmi nápomocné aj pri podpore ďalšieho regionálneho rozvoja. Regióny a univerzity treba nabádať k účinnejšej spolupráci.

5.5.2. Zo skúseností z praxe vyplýva, že rozšírenie kompetenčných centier so špičkovým výskumom a výučbou prehĺbuje spoluprácu s podnikmi v regiónoch a mestských aglomeráciách ⁽²⁹⁾. Zviditeľnenie univerzít a ich špecializácií v ich domácom prostredí môže byť prínosné pre rast a zamestnanosť vo veľkých urbanizovaných oblastiach.

5.5.3. Špecializácia a rozmanitosť predstavujú rôzne cesty k dosiahnutiu špičkovej kvality. Niektoré univerzity medzi sebou súťažšia a vzájomne spolupracujú na svetovej úrovni, iné sú regionálnymi centrami špičkovej kvality.

⁽²⁷⁾ Jedným z príkladov je Holandsko, kde študuje približne 10 tisíc doktorandov, pričom 30 % z nich pochádza zo zahraničia.

⁽²⁸⁾ Lepšia kariéra a viac mobility: Európske partnerstvo pre výskumných pracovníkov, KOM(2008) 317 v konečnom znení.

⁽²⁹⁾ Ako príklady možno uviesť regióny Cambridge, Eindhoven, Stuttgart a Öresund. Pozri tiež prebiehajúce projekty a publikácie OECD o úlohe vysokoškolského vzdelávania v rozvoji regiónov a miest (http://www.oecd.org/document/16/0,3343,en_2649_35961291_34406608_1_1_1_1,00.html).

5.5.4. Všetky univerzity je nutné nabádať k tomu, aby sa zapájali do diania v okolitej spoločnosti. Je potrebné, aby okrem svojho hlavného poslania, ktorým je vzdelávanie a výučba, ďalej

rozvíjali tretí typ aktivít, ako je šírenie poznatkov a inovácií v spoločnosti, spoločenská angažovanosť na miestnej úrovni, celoživotné vzdelávanie a prínos pre regionálny a miestny rozvoj.

V Bruseli 4. novembra 2009

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Mario SEPI
